

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

УДК 336.717

Черкасова С. В.,
д.е.н., доц., професор кафедри фінансів, кредиту та страхування, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів,

Шкурак О. В.,
магістр, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДЕПОЗИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

Анотація. Розглянуті особливості банківської депозитної діяльності в Україні. Визначено важливу роль ефективної депозитної діяльності у банківському бізнесі. Наголошено на необхідності вдосконалення депозитної політики банку в цілях зростання обсягів залучених ресурсів і кредитних операцій банку, подолання кризових явищ у банківській діяльності. Подальший розвиток банківської депозитної діяльності повинен відбуватись у напрямку подолання існуючих проблем в банківському бізнесі, визначенні пріоритетів розвитку банку, впровадження нових депозитних продуктів. Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі пов'язані з розробкою стратегії розвитку конкурентних переваг банку на ринку депозитних послуг.

Ключові слова: банк, депозитна діяльність, депозитні операції, депозитна політика, ресурси банку.

Cherkasova S. V.,
Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Finance, Credit and Insurance, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Shkurak O. V.,
Master's degree student, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

PROVIDING OF THE EFFICIENT DEPOSIT ACTIVITY OF A BANK

Abstract. Peculiarities of banks deposit activity in Ukraine are considered. An important role of effective deposit activity in the banking business is determined. The need to improve the bank's deposit policy in order to increase the volume of attracted resources and lending operations of the bank, overcoming of crisis phenomena in banking activity, was emphasized. Further development of bank deposit activity should proceed in the direction of overcoming the existing problems in the banking business, identifying priorities of the bank development, introducing new deposit products. The prospects for further research in this regard are related to the development of a strategy for the development of competitive advantages of the bank in the market of deposit services.

Key words: bank, deposit activity, deposit operations, deposit policy, bank resources.

Постановка проблеми. Ефективна депозитна політика є важливою складовою банківського менеджменту. В сучасних умовах спостерігається погіршення умов діяльності банків на депозитному ринку. Негативний вплив на залучення вітчизняними банками вільних ресурсів здійснюють такі чинники, як системна банківська криза, зниження довіри в суспільстві до депозитів як інструментів накопичення заощаджень, скорочення реальних доходів населення, падіння процентних ставок за депозитними вкладками, соціально-економічна нестабільність у країні тощо. Виходячи з цього, важливого

значення набувають питання виявлення необхідних умов проведення банками ефективної депозитної діяльності в сучасних реаліях економічного розвитку країни та розробки ефективного механізму залучення додаткових банківських ресурсів. Зазначені аспекти визначають важливість обраного напрямку наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням вдосконалення банківської депозитної діяльності для забезпечення її ефективності та розробці сучасної банківської депозитної політики приділяється особлива увага в наукових колах. Дослідження

окремих аспектів цих питань містяться в роботах О. Д. Вовчак, О. І. Копилук, С. В. Міщенко, С. В. Науменкової, Л. О. Примостки, Н. М. Руцишин, М. І. Савлука та ін. Науковцями вивчаються чинники впливу на обсяги депозитної діяльності банків, досліджуються методи визначення її ефективності, конкурентні переваги банків на ринку депозитних послуг. Водночас зміна умов функціонування вітчизняної банківської системи та посилення конкуренції на ринку банківських депозитних послуг вимагають продовження наукового дослідження цих питань у сучасних економічних умовах для вдосконалення механізму ефективної депозитної діяльності.

Постановка завдання. Відповідно до обраного напрямку наукового дослідження поставлено завдання: визначити чинники забезпечення ефективності банківської депозитної діяльності та розробити пропозиції для вдосконалення депозитної політики банку в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективна діяльність банків значною мірою визначається обсягом ресурсів, якими вони володіють. Без достатньої ресурсної бази банки не можуть у належних обсягах здійснювати кредитування діяльності суб'єктів господарювання і потреб громадян, забезпечувати касово-розрахункове обслуговування.

Депозитна діяльність включає комплекс заходів банку з формування портфеля депозитних послуг, забезпечення його конкурентних переваг на депозитному ринку, а також стійкості й надійності ресурсної бази. Стратегічні основи депозитної діяльності визначаються депозитною політикою банку.

Депозитна політика банку являє собою процес управління депозитними операціями, що передбачає розробку та реалізацію комплексу стратегічних і

тактичних заходів з метою акумулювання тимчасово вільних грошових коштів клієнтів для створення власних кредитних ресурсів [3].

Депозитна політика банку повинна ґрунтуватися на дослідженні досягнутого рівня розвитку депозитних відносин банку з клієнтами і бути націленою на їх вдосконалення та розвиток. Банку важливо розробити ефективну депозитну політику, оскільки це дає можливість регулювати, управляти, раціонально організовувати взаємовідносини між банком і його клієнтами щодо зворотного руху коштів. У процесі розробки депозитної політики банку важливо враховувати рівень розвитку суспільства на сучасному етапі економічного розвитку, банківської системи країни в цілому і конкретного банку зокрема.

Основною метою депозитної діяльності банку є залучення якомога більшого обсягу грошових коштів клієнтів за оптимальною ціною. Реалізація цієї мети фактично означає створення необхідних передумов для досягнення основної мети банківського бізнесу – одержання максимального прибутку. Для досягнення цієї мети банку необхідно здійснювати планування і регулювання банківських ресурсів, забезпечувати кількісну та якісну відповідність між розмірами і видами наявних у розпорядженні банку грошових коштів та напрямками і строками кредитних вкладень.

Важливе місце в процесі забезпечення ефективної депозитної діяльності банку займає аналіз складу, структури, динаміки та витратності пасивних операцій. Проведення такого аналізу дозволяє виявити необхідні умови ефективної депозитної діяльності на сучасному етапі розвитку банку. Результати проведеного аналізу дозволяють банкам оперативного коригувати свою політику на депозитному ринку. Успіх депозитної політики залежить від того, якою мірою втілені її установки в планах, що розробляються на кожному етапі розвитку банку [4].

Таблиця 1

Обсяги депозитних операцій і їх частки в сукупних пасивах ПАТ «КРЕДОБАНК», ПАТ «ПроКредитБанк» і ПАТ «Мегабанк» в 2011-2015 рр. (станом на 31 грудня)

Показники	Сума, млн грн					Темпи зростання, %		Частка, у % до сукупних пасивів				
	2011	2012	2013	2014	2015	2015/ 2011	2015/ 2014	2011	2012	2013	2014	2015
ПАТ «КРЕДОБАНК»												
Депозити	2633	2859	2782	3471	5654	214,7	162,9	69,4	63,4	63,5	57,6	68,4
Сукупні пасиви	3794	4508	4382	6030	8272	218,0	137,2	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
ПАТ «ПроКредитБанк»												
Депозити	1531	1571	1865	3437	6545	427,5	190,4	63,7	69,0	75,0	76,8	84,1
Сукупні пасиви	2405	2278	2485	4476	7785	323,7	173,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
ПАТ «Мегабанк»												
Депозити	2278	2800	3513	3692	5440	238,8	147,4	50,2	57,8	64,6	53,4	61,2
Сукупні пасиви	4540	4840	5438	6910	8883	195,7	128,6	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Для визначення особливостей депозитної діяльності вітчизняних банків та передумов для забезпечення її ефективності проведемо порівняльний аналіз депозитних операцій трьох банків з іноземними інвестиціями, серед яких ПАТ «КРЕДОБАНК», ПАТ «ПроКредитБанк» та ПАТ «Мегабанк». В таблиці 1 наведено результати аналізу динаміки депозитних операцій досліджуваних банків та частки депозитних ресурсів в їх сукупних пасивах за 2011-2015 рр.

На початок 2016 р. ПАТ «КРЕДОБАНК» мав у своєму розпорядженні 5654 млн. грн. залучених депозитних коштів клієнтів, ПАТ «Мегабанк» – 5440 млн грн. Лідером із залучення депозитних ресурсів серед досліджуваних банків є ПАТ «ПроКредитБанк», обсяг залучених депозитів якого на кінець періоду дослідження склав 6545 млн грн, незважаючи на те, що в 2011 р. він займав третє місце в групі за обсягом залучених коштів.

Динаміка заощаджень клієнтів банків завжди адекватна динаміці економічного зростання або падіння в країні. Фінансова криза 2008 р. стала причиною падіння економіки і, як наслідок, зменшення обсягів депозитів в банківській системі. При цьому девальвація гривні суттєво прискорила темпи відтоку депозитних ресурсів з банківської системи. Стабілізація ситуації в післякризовому періоді сприяла зростанню обсягів депозитних ресурсів у банківській системі України.

Динаміка зміни обсягів депозитних ресурсів досліджуваних банків в періоді дослідження проілюстрована на рис. 1.

Починаючи з 2011 р., для усіх досліджуваних банків спостерігалася тенденція зростання депозитної бази. Так, обсяги залучених депозитів ПАТ «КРЕДОБАНК» зросли до 5654 млн грн або більш ніж вдвічі. Подібна динаміка мала місце і в діяльності ПАТ «Мегабанк». Обсяг депозитних ресурсів ПАТ «ПроКредитБанк» за період дослідження зріс найбільш активно – більш ніж в чотири рази.

Стабільна динаміка зростання обсягів депозитних ресурсів досліджуваних банків у складних умовах соціально-економічного розвитку країни свідчить про їх стійку позицію на ринку депозитних послуг.

Кризовий стан економіки країни та недовіра в суспільстві до банківських установ як до депозитних інститутів спричинили зменшення обсягів вільних ресурсів та загострення конкуренції між банками за кошти клієнтів. Системна криза у вітчизняній банківській системі привела до зниження прибутковості банківської діяльності. З метою підтримки ліквідності та власної конкурентоспроможності банківські установи змушені удосконалювати депозитну політику, пропонувати клієнтам нові депозитні продукти, розробляти більш привабливі фінансові інструменти для нарощування депозитної бази.

Оптимізація депозитної політики банку для підвищення ефективності депозитних операцій є непростим завданням, що вимагає врахування цілої низки аспектів – від макроекономічних до мікроекономічних. Депозитна політика повинна підпорядковуватися загальним банківським вимогам, тобто забезпечити поєднання ліквідності, дохідності і ризику. Науковцями виділяються загальні критерії оптимальності депозитної політики, серед яких:

- зв'язок депозитних, кредитних та інших операцій банку для підтримки його стабільності, надійності, фінансової стійкості;
- диверсифікація ресурсів банку з метою мінімізації ризику;
- сегментування депозитного портфеля;
- диверсифікований підхід до різних груп клієнтів;
- конкурентоспроможність банківських депозитних продуктів [5].

Специфічні критерії оптимізації депозитної політики визначаються кожним банком індивідуально (залежно від розміру банку, етапу його життєвого циклу, стратегії банківської діяльності, кваліфікації

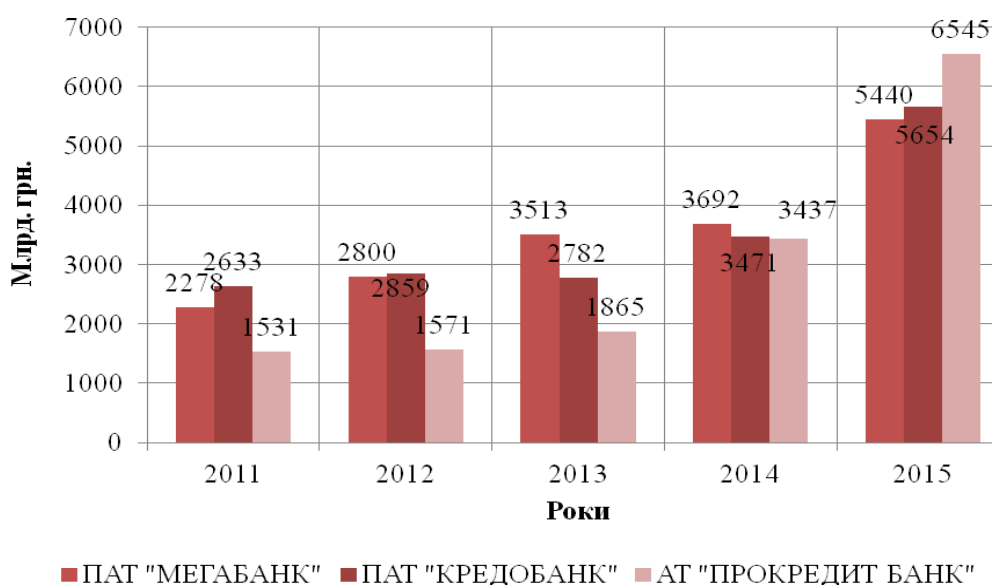

Рис. 1. Обсяги депозитних операцій ПАТ «КРЕДОБАНК», ПАТ «ПроКредитБанк» та ПАТ «Мегабанк» в 2011-2015 рр.

його персоналу, собівартості операцій і послуг, що ним виконуються).

Для оцінювання ефективності використання банком своїх депозитних ресурсів застосовуються такі основні показники:

- рентабельність депозитних ресурсів;
- витратність депозитних ресурсів;
- рівень процентних витрат у відсотках до процентних доходів.

Аналіз наведених показників здійснюється у динаміці, а також порівнюючи фактичні показники з їх нормативними значеннями. Для розрахунку впливу факторів на показники ефективності використання депозитних ресурсів банку застосовується спосіб ланцюгових підстановок.

Результати аналізу ефективності використання ресурсної бази досліджуваними банками наведені в таблиці 2.

ресурсів. Оптимальною буде така структура ресурсів, за якої забезпечуватиметься максимальна стабільність ресурсної бази за її мінімальної відносної вартості.

Значення витратності депозитних ресурсів є найнижчим у ПАТ «КРЕДОБАНК» (5,6 % в 2015 р.), в той час як найвищим – у ПАТ «Мегабанк» (11,9 %).

Рівень процентних витрат характеризує ефективність обраної банком політики щодо регулювання співвідношення між ціною ресурсної бази та ціною розміщення ресурсів. Зниження даного показника характеризує високу якість менеджменту в банку.

В періоді дослідження спостерігалось зниження рівня процентних витрат по відношенню до процентних доходів в ПАТ «КРЕДОБАНК» та нарощування цього показника у двох інших банках, що наочно характеризує неоднакову ефективність депозитних

Таблиця 2

Показники ефективності використання депозитних ресурсів ПАТ «КРЕДОБАНК», ПАТ «ПроКредитБанк» і ПАТ «Мегабанк» в 2011-2015 рр.

Показники	Роки					Абсолютні відхилення (+, -), 2015 року від	
	2011	2012	2013	2014	2015	2011 року	2014 року
	ПАТ «КРЕДОБАНК»						
Рентабельність депозитних ресурсів	4,6	5,4	5,9	8,5	10,0	5,4	1,4
Витратність депозитних ресурсів	8,9	8,0	9,7	7,2	5,6	-3,3	-1,6
Рівень процентних витрат у відсотках до процентних доходів	66,0	59,7	62,2	45,8	35,8	-30,1	-10,0
ПАТ «ПроКредитБанк»							
Рентабельність депозитних ресурсів	16,5	15,0	12,5	8,9	7,6	-8,8	-1,2
Витратність депозитних ресурсів	7,4	7,3	7,6	6,0	6,8	-0,5	0,8
Рівень процентних витрат у відсотках до процентних доходів	31,0	32,8	37,8	40,5	47,2	16,2	6,8
ПАТ «Мегабанк»							
Рентабельність депозитних ресурсів	5,3	4,0	4,3	5,1	3,3	-2,0	-1,8
Витратність депозитних ресурсів	10,1	11,4	10,3	12,1	11,9	1,9	-0,2
Рівень процентних витрат у відсотках до процентних доходів	65,3	74,2	70,7	70,3	78,1	12,8	7,9

З даних табл. 2 видно, що значення рентабельності депозитних ресурсів ПАТ «КРЕДОБАНК» зросло з 4,6 % у 2011 р. до 10,0 % у 2015 р. і є вищим показником порівняно з ПАТ «ПроКредитБанк» – 7,6 %, та ПАТ «Мегабанк» – 3,3 %. Треба відзначити, що лише в діяльності ПАТ «КРЕДОБАНК» має місце зростання цього показника в досліджуваному періоді, в інших двох банках його значення виявило тенденцію до зниження.

Оптимізація ресурсної бази банку повинна здійснюватися на основі витратності та стабільності

операцій та різні підходи в організації господарської діяльності в досліджуваних банках. Вища ефективність депозитної діяльності за рахунок зростання рентабельності депозитних ресурсів, зниження їх витратності та скорочення рівня процентних витрат по відношенню до процентних доходів забезпечена в діяльності ПАТ «КРЕДОБАНК». І хоча за темпами зростання обсягів залучених депозитних ресурсів цей банк в досліджуваній групі займає друге місце, ефективність їх використання є значно вищою, що створює додаткові конкурентні переваги для цієї установи на ринку. Двом іншим досліджуваним

банкам необхідно вжити необхідних заходів для підвищення ефективності депозитної діяльності та зменшення витратності депозитних операцій.

Важливою передумовою ефективної депозитної діяльності банку є якісно розроблена депозитна політика, яка повинна містити в собі такі елементи (рис. 2).

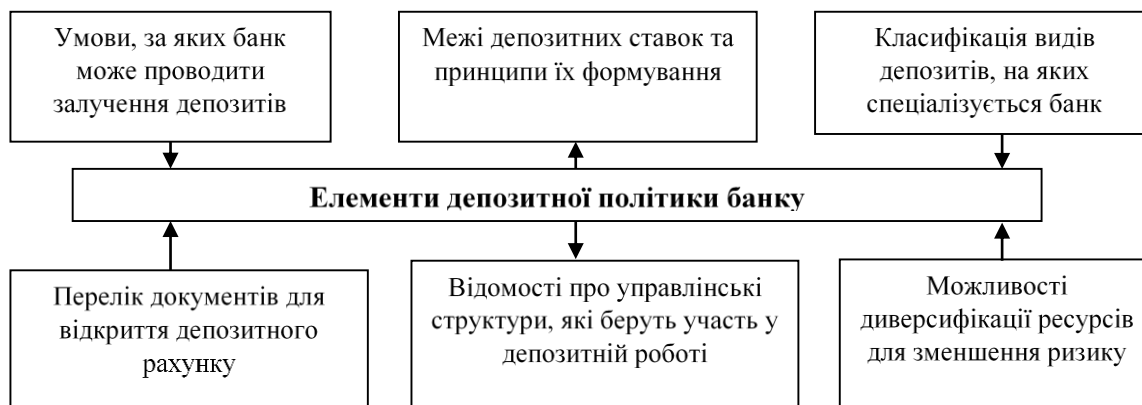

Рис. 2. Основні елементи депозитної політики банку [6]

Обов'язковими етапами процесу розробки депозитної політики банку є такі:

- встановлення параметрів депозитної політики банку відповідно до напрямів його діяльності;
- визначення напрямів банківської депозитної діяльності та джерел формування ресурсів;
- внутрішнє оцінювання розробленого проекту та його вдосконалення;
- затвердження остаточного варіанта депозитної політики;
- впровадження засад розробленої політики в діяльність банку;
- контроль за дотриманням розроблених параметрів депозитної діяльності;
- корегування депозитної політики банку відповідно до змін зовнішнього і внутрішнього середовища.

З метою ефективного здійснення депозитної політики банкам доцільно розробляти відповідний меморандум, який призначений для встановлення граничних розмірів депозитної бази та її місця в ресурсному потенціалі банку.

Меморандум закріплює напрямки депозитної політики, виходячи з цілей, завдань банку, визначених у його статуті: отримання максимального прибутку при збереженні банківської ліквідності.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Кризові явища в економіці країни, системна криза у вітчизняній банківській сфері, зниження рівня доходів і заощаджень населення ускладнили в сучасних умовах проведення банками депозитної діяльності. Негативний вплив на зниження привабливості банківських депозитів як інструментів нагромадження заощаджень населення спричинив процес зниження прибутковості діяльності банків, що викликало необхідність

зниження депозитних ставок. Зазначені чинники ускладнили проведення депозитної діяльності банківськими установами та викликали необхідність удосконалення депозитної політики. Як показало дослідження, вища ефективність депозитних операцій забезпечується банками за рахунок зниження витратності депозитних ресурсів, підвищення рівня

їх рентабельності та скорочення рівня процентних витрат по відношенню до процентних доходів. Системного підходу вимагає процес оптимізації розробки та реалізації депозитної політики, що повинен враховувати чинники зміни зовнішнього і внутрішнього середовища діяльності банку.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою стратегії розвитку конкурентних переваг банку на ринку депозитних послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
2. Васюренко О. В. Банківський менеджмент : навч. посіб. / О. В. Васюренко. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2001. – 320 с.
3. Депозитна політика банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
4. Смоляк В. А. Сутність депозитної політики банків / В. А. Смоляк, О. І. Світлична [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2013/Economics/1_137904.doc.htm.
5. Копилук О. І. Банківські операції : навч. посіб. / О. І. Копилук, Г. В. Бондарчук-Грита. – К. : Знання, 2010. – 447 с.
6. Руцишин Н. М. Суть, значення депозитної політики банку та особливості її формування в сучасних умовах / Н. М. Руцишин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.lac.lviv.ua/fileadmin/www.lac.../LCA_Banku_Zbirnyk_2014.pdf.
7. Шульгіна А. О. Сучасний стан і перспективи розвитку депозитної бази комерційних банків України / А. О. Шульгіна [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2014/Economics/1_167031.doc.

8. Офіційний сайт ПАТ “КРЕДОБАНК” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [/http://www.kredobank.com.ua/about.html](http://www.kredobank.com.ua/about.html).

9. Офіційний сайт ПАТ “Мегабанк” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [/http://www.megabank.net/ru](http://www.megabank.net/ru).

10. Офіційний сайт ПАТ “ПроКредитБанк” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.procreditbank.com.ua>.

REFERENCES

1. Pro banky i bankivs'ku diial'nist': Zakon Ukrainy vid 07.12.2000 r. № 2121-III, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

2. Vasiurenko O. V. (2001), Bankivs'kyj menedzhment, Vydavnychyj tsentr “Akademiiia”, K., 320 s.

3. Depozytna polityka banku, available at: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.

4. Smoliak, V. A. and Svitlychna, O. I. Sutnist' depozytnoi polityky bankiv, available at: http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2013/Economics/1_137904.doc.htm.

5. Kopyliuk, O. I. and Bondarchuk-Hryta, H. V. (2010), Bankivs'ki operatsii, Znannia, K., 447 s.

6. Ruschyshyn, N. M. Sut', znachennia depozytnoi polityky banku ta osoblyvosti ii formuvannia v suchasnykh umovakh, available at: www.lac.lviv.ua/file-admin/www.lac.../LCA_Banku_Zbirnyk_2014.pdf.

7. Shul'hina, A. O. Suchasnyj stan i perspektyvy rozvytku depozytnoi bazy komertsijnykh bankiv Ukrainy, available at: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2014/Economics/1_167031.doc.

8. Ofitsijnyj sayt PAT “KREDOBANK”, available at: [/http://www.kredobank.com.ua/about.html](http://www.kredobank.com.ua/about.html).

9. Ofitsijnyj sayt PAT “Mehabank”, available at: [/http://www.megabank.net/ru](http://www.megabank.net/ru).

10. Ofitsijnyj sayt PAT “ProKredytBank”, available at: <http://ru.procreditbank.com.ua>.